

Obsah

3 Předmluva

23 Upozornění k tomuto poslednímu vydání (1712)

První kniha O smyslech

25 1. kapitola

I. O přirozenosti a vlastnostech chápavosti. — II. O přirozenosti a vlastnostech vůle a o tom, co je to svoboda.

34 2. kapitola

I. O soudech a úsudcích. — II. O tom, že závisí na vůli. — III. Jak bychom při nich měli užívat svoji svobodu. — IV. Dvě obecná pravidla, jak se vyhnout omylu a hříchu. — V. Nezbytné úvahy o těchto pravidlech.

42 3. kapitola

I. Odpovědi na několik námitek. — II. Poznámky k tomu, co bylo řečeno o nezbytnosti evidence.

49 4. kapitola

I. O příležitostných příčinách omylu a o tom, že existuje pět hlavních příčin. — II. Celkové uspořádání díla a uspořádání první knihy.

52 5. kapitola
O smyslech

- I. Dvojí vysvětlení toho, jak jsou naše smysly porušeny hříchem. —
II. Skutečnou příčinou našich omylů nejsou naše smysly, ale naše
vůle. — III. Pravidlo pro to, jak se při užívání smyslů vyhnout omylu.

61 6. kapitola

- I. O omylech zraku týkajících se rozlehlosti o sobě. — II. Pokračování
o omylech zraku týkajících se neviditelných předmětů. —
III. O omylech zraku týkajících se relativní rozlehlosti.

75 7. kapitola

- I. O omylech zraku týkajících se tvarů. — II. Nepoznáváme
ty nejmenší. — III. Poznání, jež máme o největších tvarech, není
přesné. — IV. Vysvětlení určitých přirozených soudů, které nám
brání v omylu. — V. O tom, že nás tyto soudy ve zvláštních
případech klamou.

81 8. kapitola

- I. Zrak nás nepoučuje o velikosti či rychlosti pohybu uvažovaného
o sobě. — II. Trvání, jež je nezbytné pro poznání pohybu, nám zůstává
neznámé. — III. Příklad omylu zraku týkajícího se klidu a pohybu.

86 9. kapitola

- Pokračování téhož tématu. I. Obecný důkaz omylů zraku týkajících se
pohybu. — II. Abychom mohli posoudit velikost pohybu předmětů,
musíme znát jejich vzdálenost. — III. Přezkoumání způsobů, jimiž
zjišťujeme vzdálenosti.

99 10. kapitola

Omyly týkající se smyslových kvalit. — I. Rozdíl mezi duší a tělem. — II. Výklad o smyslových orgánech. — III. Se kterou částí těla je duše bezprostředně spojena. — IV. O tom, co předměty způsobují v těle. — V. O tom, co způsobují v duši, a důvody, proč duše nevnímá pohyb tělesných vláken. — VI. Čtyři věci, které v každém smyslovém vněmu směřujeme.

108 11. kapitola

I. Omyl, kterého se dopouštíme ohledně činnosti předmětů na vnější vlákna našich smyslů. — II. Příčina tohoto omylu. — III. Námitka a odpověď.

111 12. kapitola

I. Omyly týkající se pohybů smyslových vláken. — II. Tyto pohyby si neuvědomujeme nebo je směřujeme s našimi smyslovými vněmy. — III. Pokus, který to dokazuje. — IV. Tři typy smyslových vněmů. — V. Omyly, které je provází.

119 13. kapitola

I. O povaze smyslových vněmů. — II. Známe je lépe, než si myslíme. — III. Námitka a odpověď. — IV. Proč si představujeme, že o smyslových vněmech nic nevíme. — V. O mylném přesvědčení, že všichni lidé mají stejné smyslové vněmy týchž předmětů. — VI. Námitka a odpověď.

129 14. kapitola

I. O chybných soudech doprovázejících naše smyslové vněmy, které s těmito vněmy směřujeme. — II. Důvody těchto chybných soudů. — III. Omyl se neobjevuje v našich smyslových vněmech, ale jen v těchto soudech.

Druhá kniha. První část

O obraznosti

157 1. kapitola

I. Obecná idea obraznosti. — II. Dvě schopnosti v obraznosti, aktivní a pasivní. — III. Všeobecná příčina změn odehrávajících se v obraznosti a základ této druhé knihy.

162 2. kapitola

I. O tom, co jsou životní duchové, a o proměnách, jimž obecně podléhají. — II. O tom, že chylus proudí do srdce a způsobuje proměnu těchto duchů. — III. O tom, že víno způsobuje totéž.

166 3. kapitola

O tom, že vzduch, který dýcháme, také způsobuje určitou proměnu životních duchů.

169 4. kapitola

I. O proměně duchů způsobované nervy vedoucími do srdce a do plic. — II. O proměně duchů způsobované nervy vedoucími do jater, sleziny a do útroh. — III. Všechny tyto proměny se dějí proti naší vůli, ale nemohou nastat bez prozřetelnosti.

175 5. kapitola

I. O spojení idejí ducha se stopami v mozku. — II. O vzájemném spojení mezi těmito stopami. — III. O paměti. — IV. O zvycích.

190 6. kapitola

I. Mozková vlákna nepodléhají tak rychlým změnám jako duchové. — II. Tři odlišné změny ve třech odlišných životních obdobích.

241 5. kapitola

Vzdělanci se obvykle nadchnou pro určitého autora, takže jejich hlavním cílem je zjistit, co si tento autor myslel, aniž by se starali o to, co je správné si myslet.

248 6. kapitola

Předpojatost komentátorů.

257 7. kapitola

I. Vynálezci nových systémů. — II. Poslední chyba vzdělců.

262 8. kapitola

I. Zženštilí duchové. — II. Povrchní duchové. — III. O autoritách. — IV. O pokusnících.

Druhá kniha. Třetí část

O nakažlivém přenosu silných obrazných představ

271 1. kapitola

I. Naše tendence ve všem napodobovat ostatní je důvodem přenosu omylů, jež závisejí na schopnosti obraznosti. — II. Dvě hlavní příčiny posilující tuto tendenci. — III. Co je to silná obraznost. — IV. O tom, že jí existuje několik druhů. O bláznech a o lidech, kteří mají silnou obraznost ve zde uvedeném smyslu. — V. Dva závažné nedostatky lidí se silnou obrazností. — VI. O jejich schopnosti přesvědčovat ostatní a vnutit jim své představy.

281 2. kapitola

Obečné příklady síly obraznosti.

290 3. kapitola

I. O síle obraznosti určitých autorů. — II. O Tertullianovi.

294 4. kapitola

O Senekově obraznosti.

308 5. kapitola

O Montaignově knize

320 Poslední kapitola

I. O lidech představujících si, že jsou čarodějové a vlkodlaci. — II. Závěr prvních dvou knih.

Třetí kniha. První část

O chápavosti neboli o čistém duchu

329 1. kapitola

I. K esenci ducha náleží pouze myšlení. Smyslové vnímání a vytváření obrazných představ jsou jen jeho modifikacemi. — II. Nepoznáváme všechny modifikace, jichž je naše duše schopna. — III. Naše smyslové vněmy, a dokonce i naše vášně se liší od našeho poznání a naší lásky, a ne vždy z nich plynou.

338 2. kapitola

I. Duch, protože je omezený, nedokáže pochopit žádnou věc, která má něco společného s nekonečnem. — II. Jeho omezenost je zdrojem mnoha omylů. — III. A především kacířství. — IV. Ducha je třeba podřídit víře.

345 3. kapitola

I. Filosofové rozptylují svého ducha tím, že se věnují tématům, která obsahují příliš mnoho vztahů a závisejí na příliš mnoha věcech, a při svých zkoumáních nezachovávají žádný řád. — II. Příklad pocházející z Aristotela. — III. Geometři si naopak při hledání pravdy počínají správně, především ti, kteří užívají algebru a analýzu. — IV. Jejich metoda zvyšuje sílu ducha, zatímco Aristotelova logika ji snižuje. — V. Další vada učenců.

352 4. kapitola

I. Duch se nedokáže dlouho věnovat předmětům, které se k němu nijak nevztahují nebo nemají nic společného s nekonečnem. —

II. Příčinou takového nedostatečného soustředění, a v důsledku toho i omylu, je nestálost vůle. — III. Naše smyslové vněmy nás zaměstnávají více než čisté ideje ducha. — IV. Což je zdrojem zkaženosti mravů. — V. A nevědomosti obyčejných lidí.

Třetí kniha. Druhá část O přirozenosti idejí

361 1. kapitola

I. Co rozumíme idejemi. Ideje skutečně existují a jsou nezbytné pro vnímání všech hmotných předmětů. — II. Rozdělení všech způsobů, jimiž lze nahlížet vnější předměty.

365 2. kapitola

Hmotné předměty nevysílají žádné species, které by se jim podobaly.

369 3. kapitola

Duše nemá schopnost vytvářet ideje. Příčina omylu, do něhož lidé ohledně této věci upadají.

375 4. kapitola

Předměty nenahlížíme pomocí idejí stvořených spolu s námi. Bůh je v nás nevytváří v každém okamžiku, kdy je potřebujeme.

378 5. kapitola

Duch nenahlíží ani esenci, ani existenci předmětů tím, že by uvažoval o svých dokonalostech. Tímto způsobem je nahlíží jedině Bůh.

381 6. kapitola

Všechny věci nahlížíme v Bohu.

393 7. kapitola

I. Čtyři rozdílné způsoby nahlížení věcí. — II. Jak poznáváme Boha. — III. Jak poznáváme tělesa. — IV. Jak poznáváme svoji duši. — V. Jak poznáváme duše ostatních lidí a čisté duchy.

400 8. kapitola

I. Vnitřní přítomnost neurčité ideje jsoucna obecně je příčinou všech nepatřičných abstrakcí ducha a většiny iluzí běžné filosofie, které mnoha filosofům brání uznat, že pravé principy fyziky jsou neotřesitelné. — II. Příklad týkající se esence hmoty.

412 9. kapitola

I. Poslední obecná příčina našich omylů. — II. Ideje věcí nejsou duchu přítomné pokaždé, když si to přeje. — III. Každý konečný duch podléhá omylu a proč tomu tak je. — IV. Nesmíme soudit, že existují jen tělesa a duchové ani že Bůh je duchem v tom smyslu, v němž duchy pojmáme.

418 10. kapitola

Příklady několika omylů fyziky, které vznikají z předpokladu, že jsoucna lišící se svojí přirozeností, svými kvalitami, svou rozlehlostí, svým trváním a svými proporcemi jsou si ve všech těchto ohledech podobná.

427 11. kapitola

Příklady některých omylů morálky závisících na tomtéž principu.

431 Závěr prvních tří knih

437 Rejstřík

Obsah

Čtvrtá kniha

Sklony neboli přirozená tíhnutí ducha

3 1. kapitola

I. Duchové musejí mít sklony, stejně jako tělesům náležejí pohyby. —
II. Bůh uděluje duchům tíhnutí jen kvůli sobě. — III. Duchové tíhnou
k jednotlivým dobrům pouze prostřednictvím tíhnutí k dobru
obecnému. — IV. Původ hlavních přirozených sklonů, podle nichž bude
rozdělena tato kniha.

9 2. kapitola

I. Sklon ke všeobecnému dobru je principem neklidu naší duše. —
II. A v důsledku toho i naší nedostatečné horlivosti a nevědomosti. —
III. První příklad toho, že běžní lidé jsou málo obeznámeni
s morálkou. — IV. Druhý příklad toho, že nesmrtelnost duše
je některými lidmi zpochybňována. — V. Že naše nevědomost je
nejpatrnější s ohledem na abstraktní věci či na ty, k nimž máme
pouze volný vztah.

24 3. kapitola

I. Zvědavost je přirozená a nezbytná. — II. Tři pravidla sloužící
k jejímu usměrnění. — III. Vysvětlení prvního z těchto pravidel.

32 4. kapitola

Pokračování téhož předmětu zkoumání. — I. Vysvětlení druhého pravidla zvědavosti. — II. Vysvětlení třetího.

37 5. kapitola

I. O druhém přirozeném sklonu neboli o sebelásce. — II. Její rozlišení na lásku k bytí nebo k blahobytu, nebo k velikosti a potěšení.

41 6. kapitola

I. O našem sklonu ke všemu tomu, co nás vyvyšuje nad ostatní. — II. O chybných soudech některých zbožných lidí. — III. O chybných soudech pověřčivců a pokrytců. — IV. O Voětovi, Descartově nepříteli.

48 7. kapitola

O touze po vědění a o soudech falešných učenců.

55 8. kapitola

I. O touze jevit se jako vzdělanec. — II. O rozhovorech falešných vzdělanců. — III. O jejich dílech.

63 9. kapitola

Jak nás tíhnutí k hodnostem a bohatství uvádí do omylu.

66 10. kapitola

O lásce k potěšení ve vztahu k morálce. — I. Je třeba se vyhýbat potěšení, třebaže nás činí šťastnými. — II. Potěšení by nás nemělo vést k lásce ke smyslovým dobrům.

74 11. kapitola

O lásce k potěšení ve vztahu ke spekulativním vědám. — I. Jak nám brání v odhalení pravdy. — II. Několik příkladů. — III. Objasnění Descartova důkazu Boží existence.

98 12. kapitola

Účinky, které je pomyšlení na budoucí dobra a zla schopné vyvolat v duchu.

104 13. kapitola

I. O třetím přirozeném sklonu, jímž je přátelství k jiným lidem. —
II. O tom, jak jím tíhneme k souhlasu s myšlenkami svých přátel a k jejich klamání prostřednictvím líčené chvály.

**Pátá kniha
Vášeň**

117 1. kapitola

Všeobecně o přirozenosti a původu vášní.

123 2. kapitola

O jednotě ducha a smyslových předmětů neboli všeobecně o síle a rozsahu vášní.

132 3. kapitola

Zvláštní vysvětlení všech změn, které se pod vlivem vášní dějí tělu a duši.

149 4. kapitola

O tom, že nás potěšení a tíhnutí vášní zaplétají do omylů ohledně dobra a že je nutné jim ustavičně vzdorovat. Způsob boje s nevázaností.

158 5. kapitola

Že dokonalost ducha spočívá na jeho jednotě s Bohem utvořené skrze poznání pravdy a lásku k ctnosti; a naopak že jeho nedokonalost vyplývá pouze z jeho závislosti na těle zapříčiněné neusměrněností jeho smyslů a vášní.

168 6. kapitola

O nejvšeobecnějších omylech vášní; několik jednotlivých příkladů.

174 7. kapitola

O jednotlivých vášních; nejprve o údivu a jeho škodlivých důsledcích.

195 8. kapitola

Pokračování téhož tématu. O dobrém užitku, jež můžeme z údivu mít, a o ostatních vášních.

203 9. kapitola

O lásce, odporu a jejich hlavních druzích.

209 10. kapitola

O jednotlivých vášních a všeobecně o způsobu, jak je vysvětlit a jak poznat omyly, které způsobují.

216 11. kapitola

O tom, že se všechny vášně ospravedlňují, a o soudech, k nimž nás kvůli tomuto ospravedlnění nutí.

224 12. kapitola

O tom, že vášně, jež za předmět mají zlo, jsou nejnebezpečnější a nejnespravedlivější; a že ty, jež jsou nejméně doprovázeny poznáním, jsou nejživější a nejsmyslovější.

Šestá kniha. První část

O metodě

232 1. kapitola

Záměr této knihy a dva obecné prostředky k uchování zřejmosti při hledání pravdy, které budou hlavním tématem této knihy.

236 2. kapitola

O tom, že pozornost je nezbytná k uchování zřejmosti v našem poznání. Že smyslové modifikace duše ji činí pozornou, že ale příliš rozptylují její schopnost vnímat.

240 3. kapitola

O užitku, jež můžeme pro uchování pozornosti ducha mít z vášní a smyslů.

248 4. kapitola

O tom, jak užívat obraznosti, abychom udrželi pozornost ducha, a o užitečnosti geometrie.

268 5. kapitola

Prostředky ke zvětšení rozsahu a kapacity ducha. O tom, že aritmetika a algebra jsou k tomu naprosto nezbytné.

Šestá kniha. Druhá část

278 1. kapitola

O pravidlech, jež musíme při hledání pravdy dodržovat.

282 2. kapitola

O všeobecném pravidle týkajícím se předmětu našich studií. O tom, že se jím scholastikové neřídí, což je příčina mnoha omylů ve fyzice.

291 3. kapitola

O nejnebezpečnějším omylu starověké filosofie.

303 4. kapitola

Vysvětlení druhé části obecného pravidla. O tom, že se jím filosofové téměř nikdy neřídí a že se je Descartes snažil přesně dodržovat ve své fyzice, což doložíme v jejím poskytnutém souhrnu.

327 5. kapitola

Vysvětlení principů Aristotelovy filosofie, při kterém ozřejmíme, že se nikdy neřídil druhou částí všeobecného pravidla, a při kterém prozkoumáme jeho čtyři živly a elementární kvality.

350 6. kapitola

Všeobecné pokyny nezbytné pro řádný postup při hledání pravdy a výběru věd.

362 7. kapitola

O užití prvního pravidla s ohledem na zvláštní otázky.

379 8. kapitola

Aplikace ostatních pravidel na jednotlivé otázky.

400 9. kapitola

Poslední příklad, jímž ozřejmím užitečnost této knihy. V tomto příkladu pátráme po fyzikální příčině tvrdosti anebo vzájemné jednotě tělesných částí.

430 Závěr tří posledních knih

Apendix

435 Vysvětlení X.

O přirozenosti idejí

V němž vysvětluji, jak všechny věci, pravdy a věčné zákony nahlížíme v Bohu.

474 Vysvětlení XI.

K sedmé kapitole druhé části třetí knihy, kde dokazují, že nedisponujeme jasnou ideou přirozenosti ani modifikací naší duše.

485 Rejstřík